

Ing. arch. Michal Krištof
Školitel: Doc. Ing. arch. Maximilián Wittmann, Ph.D.
Ústav teorie, FA VUT Brno

Ťažiskom výskumu je problém budúcnosti verejného priestoru v dobe rastúcich ekologických nárokov, globálneho superkapitalizmu a internetových sociálnych sietí. Viacero pôvodných funkcií archetypálnych verejných priestorov v dnešnej meniacej sa spoločnosti zaniklo, alebo sa presunulo do iných priestorov. Čo dokáže verejný priestor ponúknuť mestu 21. storočia? Je vôbec verejný priestor trvalo udržateľný? Ak áno tak kedy? Výskum používa systematický pohľad na všetky aspekty trvalej udržateľnosti verejných priestorov: ekonomický, ekologický, sociálny a časový rozmer. Príspevok predkladá niekoľko príkladových štúdií a princípov trvalo udržateľných verejných priestorov, kde je verejný priestor hodnotnou zložkou mestskej štruktúry a príklady kde verejný priestor rozhodne trvalo udržateľný nie je. Príspevok obsahuje výsledky výskumu jednotlivých aspektov trvalej udržateľnosti a plynúci záver.

Kľúčová slova: trvalá udržateľnosť, verejný priestor, mesto, ekonómia, ekológia, ekolómia, sociológia, čas, budúcnosť, sídlisko, Central Park, Južné Centrum Brno

Sustainable Public Space and City

Abstract: The research focuses on the problem of public space in the times of growing ecological demands, global supercapitalism and social networks on the internet. In today's changing society many original functions of archetypal public space disappeared or moved into other spaces. What can a public space offer to a city of the 21st century? Furthermore, is the public space sustainable? If so when? The research uses a systematic overview on all of the aspects of sustainability of public spaces: economic, ecological, social and time dimension. The paper proposes several model studies and principles of sustainable public spaces where the public space is a valuable part of city's structure. On the other hand, it also shows examples where the public space is definitely not sustainable. The paper contains research results of respective aspects of sustainability, followed by the conclusion.

Keywords: sustainability, public space, city, economy, ecology, ecolomy, sociology, time, future, Central Park New York, South Center Brno

1 Úvod

Námestia, ulice, nábrežia, záhrady, parky, to všetko sú verejné archetypálne priestory, v ktorých bežne žijeme a to tak samozrejme, že si snáď ani nevieme predstaviť život bez nich. Bude tomu i tak v budúcnosti? Aký bude verejný priestor v dobe rastúcich ekologických nárokov, globálneho superkapitalizmu a internetových sociálnych sietí? V dobe kedy pôvodné funkcie verejných priestorov nahrádza facebook, internet, home delivery, booksgoogle. Čo dokáže verejný priestor ponúknuť mestu 21. storočia? Pochopenie potenciálu verejného priestoru vyžaduje systematický pohľad na jeho dnešnú funkciu a budúce možnosti s ohľadom na všetky aspekty trvalej udržateľnosti: ekonomický, ekologický, sociálny a časový rozmer.

2 Trvalá udržateľnosť a verejný priestor

Ako je možné, že niektoré verejné priestory sú upravené, alebo inými slovami udržiavané, a iné nie? Je to dôsledok ich trvalej udržateľnosti. World Commission on Environment and Development formulovala definíciu trvalej udržateľnosti ako: „Uspokojovanie súčasných potrieb, tak aby tým nebola ohrozená možnosť budúcich generácií uspokojovať ich potreby“. Trvalú udržateľnosť verejného priestoru môžeme chápať v analógii napríklad ako návrh dnešných verejných priestorov tak aby budúce generácie neboli týmto verejným priestorom a jeho údržbou príliš zaťažené.

Dnešné Verejné priestory môžeme dnes rozdeľovať podľa 2 základných kritérií, podľa veľkosti a podľa vlastníctva. Podľa vlastníctva verejné priestory sú v zásade dvojitého typu, tie ktoré spadajú pod správu štátu, alebo magistrátu a tie ktoré sa dajú nazvať „súkromnými“ verejnými priestormi pod správou súkromného sektoru, napríklad obchodné domy a pasáže.

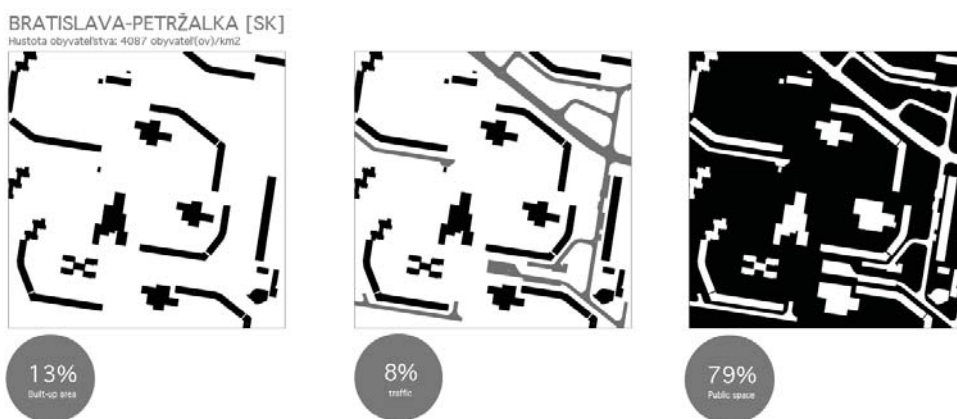
3 Čo rozhodne nie je trvalo udržateľným verejným priestorom?

Príkladom môže byť priestor sídliska. Ako hovorí Rem Koolhaas v článku: „Čo sa to stalo urbanizmu?“[1], alchimistický prísľub modernizmu - premeniť kvantitu v kvalitu prostredníctvom abstrakcie a opakovania vo veľkom merítke sa ukázal ako zlyhanie.

Analýza zastavanosti najväčšieho slovenského sídliska Petržalky (obr.1) ukazuje, že len 13 % územia je zastavaného, čím až 87% územia je priestor medzi budovami, ktorý vyžaduje údržbu. Priestor postráda priestorovú hierarchiu verejných-poloverejných-súkromných priestorov, tým pádom celý priestor je pod správou mesta a to nemá finančné prostriedky na údržbu tak veľkej plochy. Sídlisko je okrem toho monokultúrou bývania, priestor nemá ľudské merítko a neexistuje tu život v parteroch, to všetko sú dôvody prečo sídlisko nefunguje ani po sociálnej stránke.

Podľa architekta Adama Gebriana v jeho článku „Verejný, alebo zbytkový priestor?“[2] analýza úspešných verejných priestorov ukazuje ich malý podiel na

celkovom objeme zástavby. Jednoznačne teda platí pravidlo: menej verejného priestoru potrebuje menej financií na údržbu a tým dokáže byť kvalitnejším. Okrem toho samotný rozmer verejného priestoru vytvára rovnako ako domy mierku priestoru.

Obrázek 1: Analýza zastavanosti sídliska Petržalka, Slovensko, Zdroj: Archív autora

4 Trvalá udržateľnosť ekonomická

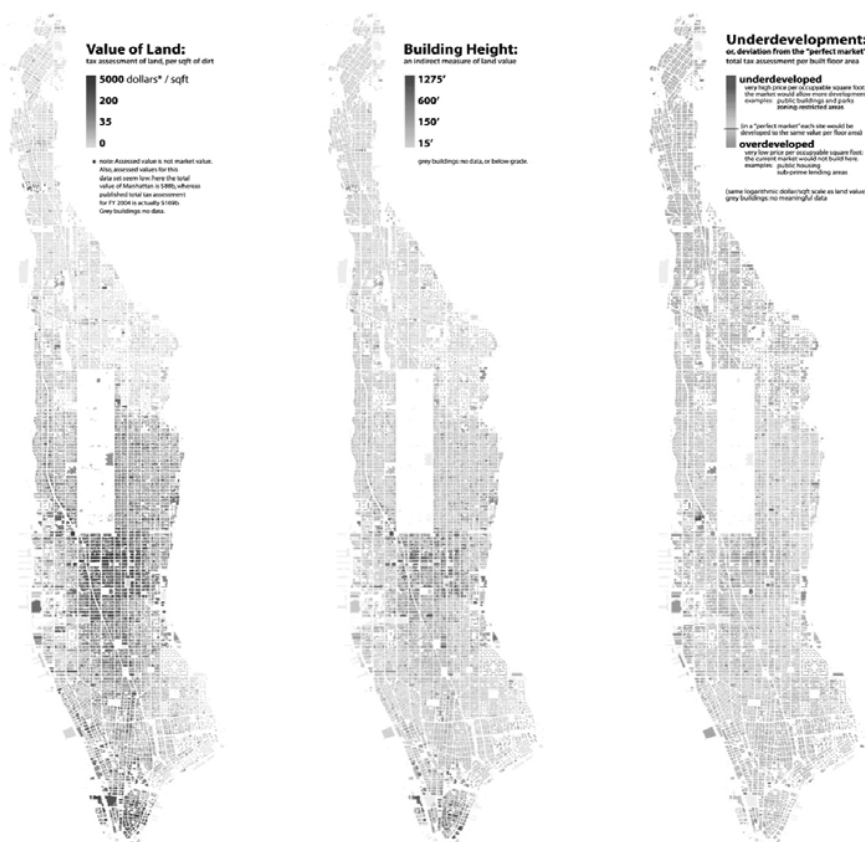
Na príklade sídliska môžeme pozorovať situáciu kedy existuje tak veľa verejného priestoru, že nie je možné ho ekonomicky udržiavať. Existujú príklady kedy verejný priestor dokáže peniaze vygenerovať a nie len spotrebávať?

Zjavne absurdným javom v navrhovaní miest môže na prvý pohľad vyzerať vynechávanie veľkých plôch území prázdnych, nezastavaných. Na prvý pohľad je to premárnená príležitosť využiť celé územie a ekonomicky vyťažiť z územia maximum. Na príklade analýz Central Parku v New Yorku [3] (obr.2), mesta postaveného čisto na ekonomických zákonitostiach maximálneho zisku, sa však dá demonštrovať ako sa verejný priestor dokáže stať tak cenným médiom, že ceny pozemkov na hrane s parkom sú vyššie ako pozemky iné. Verejný priestor v tomto prípade dokáže zhodnotiť a zvýšiť ekonomickú hodnotu územia.

Bjarke Ingels v texte „The Joys of Ecolomy” [4] predkladá teóriu spojenia princípov ekológie a ekonómie do ekolómie, kedy ekonómia a ekológia nie sú bežne chápané protismerné prístupy, ale práve naopak. Ekonomické podnety budú prospešné v reálnom svete len ak pracujú ako životaschopné ekonomické modely. Práve Central Park je dobrým príkladom ekolomicky fungujúceho verejného priestoru.

Príkladom, kde verejný priestor sa stal pridanou hodnotou architektúry a ekonomického zámeru, môže byť aj napríklad zrevitalizované nábrežie Dunaja v Bratislave susediace s komerčným obchodným centrom Eurovea. Investícia do

kvalitného verejného priestoru nábrežia, ktoré je dnes v podstate jedinou upravenou časťou bratislavského nábrežia vytvorilo miesto, ktoré je dnes magnetom pre bratislavčanov a verejný priestor tak dokazuje svoj potenciál pritiahnúť ľudí a zvýšiť ekonomickú úspešnosť komerčného zámeru.

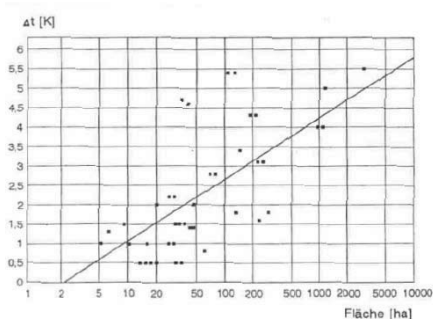

Obrázek 2: Mapy New Yorku, hodnoty pozemkov, výšky zýsvbat a stupňa rozvoja.
Zdroj: radicalcartography.net

5 Trvalá udržateľnosť ekologická

Množstvo dnešných verejných priestorov stratilo svoj pôvodný zmysel, kedy fungovali v minulosti napríklad ako trhy, alebo miesta ceremoniálov, procesií, predstavení ktoré boli ľuďmi hromadne navštevované. Znamená to, že historické námestia sa stávajú určitými pamiatkami minulosti a v návrhoch nových miest, alebo štvrtí môžu skončiť len ako estetické kópie svojich historických vzorov. Existujú relevantné, merateľné funkcie niektorých verejných priestorov?

V klasických koncentrických modeloch miest sa vždy stretávame s efektom nazývaným "Urban Island Effect". Podľa správy United States Environmental Protection Agency hustá zástavba miest na veľkej ploche dokáže zvýšiť teplotu prostredia od 3 do 5 °C. Tento negatívny ekologický jav prehrievania sa mesta dokážu redukovať mestské verejné parky o dostatočnej kompaktnosti a veľkosti ako ukazuje výskum belgického ekológa Erica Rombauta [5]. Napríklad výpočet pre španielsku Valenciu (obr.3) ukazuje fakt, že zníženie teploty o 1 °C potrebuje približne 10ha zelene. Park Tiergarten v Berlíne o celkovej ploche 210 ha dokáže znižovať teplotu mestského prostredia (obr.4).

Obrázek 3. Zdroj: rlm.be

Obrázek 4. Zdroj: rlm.be

Okrem samotného efektu ochladzovania parky zvlhčujú vzduch a produkujú kyslík. Parky zároveň dokážu zadržiavať zrážkovú vodu a tak sa môžu stať dôležitými zásobárňami vody v centre mesta. Ďalším priaznivým efektom parkov je skutočnosť, že nad parkom sa prirodzene vytvára zóna vysokého tlaku vzduchu a nad zástavbou zóna nízkeho tlaku vzduchu, čo má za následok prirodzené prevetrávanie mesta. Okrem spomínaných funkcií parky sú dôležité prvky biodiverzity mesta, kde vytvárajú priaznivé prostredie pre široké spektrum fauny a flóry.

6 Trvalá udržateľnosť sociálna

Dôležitým a bežne najviac chápaným aspektom verejného priestoru je jeho sociálna funkcia. Verejný priestor je priestorom prístupným všetkým občanom nezávisle od ich pohlavia, rasy, etnicity, veku alebo socioekonomickej úrovne. Je to priestor, ktorý prirodzene existuje od začiatku tvorby sídel ako otvorený priestor medzi budovami, ktorý sa v priebehu vývoja sídel a miest premieňal na základe potrieb spoločnosti. Kvalitný verejný priestor však vždy vytváral potenciál na tvorbu komunít, spoločenstiev ľudí a ich vzájomné interakcie. Splňa tým základnú túžbu človeka ako bytosti spoločenskej. Frederick Law Olmsted, zakladateľ krajinnej architektúry a

tvorca Central Parku v New Yorku, definoval jednu z najdôležitejších potrieb človeka vo vzťahu ku verejnému priestoru ako potrebu „vidieť a byť videný“.

Kolektív autoriek Miková, Paulíková, Pauliniová uvádza vo výskume o verejnom priestore [6], že dobre navrhnutý verejný priestor by mal byť taký, ktorý umožňuje ľuďom pobyt, stretávanie sa a účasť na verejnom živote, trávenie voľného času slobodným spôsobom v spoločnosti iných ľudí, stimuluje získavanie podnetov, komunikáciu a vytváranie sociálnych väzieb. Ak je zle riešený, prehĺbuje sociálnu nerovnosť a vylúčenie; ak je dobre riešený, eliminuje priestorovú segregáciu a posilňuje sociálnu inklúziu i našu schopnosť vyrovnávať sa s rôznorodosťou.

Príkladom intervencie vo verejnom priestore, ktorý mal za následok zlepšenie sociálnych väzieb je vidieť napríklad na jednom projekte v Paríži, kde v r. 2009 premenila občianska iniciatíva opustený priestor medzi domami na ulici Saint Blaise na spoločne udržiavanú verejnú záhradu a vytvorila miesto stretávania, aktivít, ktoré získalo uznanie v súťaži „Cena za mestské verejné priestory 2010“.

7 Čas

Ekonómia, ekológia a sociológia sú aspektami trvalej udržateľnosti, aby ale verejné priestory, urbanizmus, či architektúra boli skutočne udržateľné musia si udržať časovú zotrvačnosť. Preto hodnota prostredia musí rásť s časom. Príkladom môže byť všeobecný prístup, kedy sa vo veľkom riešenom území dajú nastaviť základné hodnoty územia inštaláciou parku. Určité percento územia, ktoré je parkom, sa tak dá využívať za pomerne krátku dobu a nízke náklady. Pokiaľ park je prvou etapou rozvoja, územie tým dostáva kvalitu na začiatku celého procesu výstavby novej mestkej štvrte a postupnou výstavbou kvality územia stúpajú.

8 Záver

Spoločnosť, v ktorej žijeme prehodnocuje potenciál verejných priestorov. Určité pôvodné funkcie sa presunuli do interiérov budov alebo do digitálneho sveta. Príkladové štúdie, ale dokazujú, že verejné priestory dokážu riešiť nové výzvy a problémy, ktoré sa objavili v posledných rokoch. Úspešné a udržateľné verejné priestory v budúcnosti budú len tie, ktoré sa dokážu prispôbiť novej ekologickej poháňanej spoločnosti a budú pridanou hodnotou ľudskému prostrediu, či už v ekologickom, ekonomickom alebo sociálnom význame, najlepšie spĺňajúce všetky tieto aspekty.

9 Zoznam použitej literatúry a prameňov

- [1] KOOLHAAS, Rem, Bruce MAU, Jennifer SIGLER a Hans WERLEMANN. *Small, medium, large, extra-large*: Office for Metropolitan Architecture, Rem Koolhaas, and Bruce Mau. 2d ed. New York, N.Y.: Monacelli Press, c1998, 1344 s. ISBN 18-852-5486-5.
- [2] GEBRIAN, Adam. *Veřejný, nebo zbytkový prostor?*. Era 21. 2009, č. 2, s. 12-21. ISSN 1801-0892.
- [3] RANKIN, Bill. *Radicalcartography* [online]. 2006 [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: <http://www.radicalcartography.net/>
- [4] INGELS, Bjarke. *Holcimfoundation* [online]. 2012 [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: http://www.holcimfoundation.org/Portals/1/docs/RIC/01_ReduceCO2/04_TheJoysofEcology.pdf
- [5] ROMBAUT, Eric. *Urban Planning and biodiversity*. Regional landscape meetjesland [online]. 2009 [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: <http://www.rlm.be/files/De%20waterketen%20in%20de%20stad%20en%20platteland.pdf>
- [6] MIKOVÁ, Karolína, Martina PAULÍKOVÁ a Zora PAULÍNOVÁ. *Verejné priestory. Dávame do pozornosti!* PDCS [online]. 2010 [cit. 2012-03-27]. Dostupné z: http://www.pdcs.sk/files/file/Verejne_priestory.pdf